

DESPRE ECONOMIA BĂNEASCĂ ROMĂNEASCĂ ÎN SEC. XVII—XVIII

de LIVIU ȘTEFANESCU

Sesizînd importanța deosebită a economiei bănești în secolele XVII și XVIII pentru țara noastră academicianul Constantin C. Giurescu, în capitolul organizarea financiară din vol. III al sintezei publicată în 1946, aprecia : „...că ea constituie acum elementul central, în jurul căruia gravitează totul, de la relațiile interne pînă la cele externe, de la viața satelor, tîrgurilor și boierimii noastre pînă la raporturile cu Poarta“¹.

Fenomenul apăsării fiscale este surprins încă de la începutul secolului al XVII-lea și evidențiat în toate lucrările privind secolul al XVIII-lea cu o evoluție excesivă, apăsătoare, uneori identificîndu-se cu noțiunea de regim fanariot.

Economia societății feudale românești în secolele XVII și XVIII poate fi mai bine înțeleasă dacă folosim categoria de economic bănească. K. Marx arată că : „...produsul capătă valoare, devine marfă numai ca expresie a muncii sociale generale, ca bani“². Ultimul sfert al secolului al XV-lea demonstrează înlăturarea tot mai mult a economiei naturale și impunerea, pentru teritoriul locuit de români, a economiei bănești. Unirea realizată de Mihai Viteazul trebuie privită și ca o expresie obiectivă a unității economice românești, care, la cumpăna dintre sec. al XV-lea și cel următor, devenise o realitate în spațiul carpato-danubiano-pontic, mărginit din trei laturi de forța apăsătoare otomană, în continuă confruntare cu celelalte două imperii : țarist și habsburgic.

Economia bănească din sec. XVII—XVIII ale istoriei patriei noastre este indicator care evidențiază dezvoltarea forțelor de producție, în ciuda apăsării, jefuirii și distrugerilor periodice ale celor trei imperii vecine. În același timp interacțiunea între posibilitatea majorării cantității de produse devenite marfă pentru obținerea sporului de bani solicitat de exploatare și stimularea producerii de produse-marfă devine un factor de coeziune real, un cadru al comunității economice românești care se integrează și este impulsionat de comunitatea teritorială, de limbă și factură psihică ale poporului român, ajungînd la sfîrșitul secolului al XVIII-lea să impună moneda națională de calcul : leul.

Cercetînd documentele privitoare la domeniile episcopiei Argeșului în sec. XVII—XVIII pot fi surprinse aspecte interesante ale economiei bănești. La 1645 satul Cerboreni³ era nevoit să-și zălogească delnițele pentru a da „birul satului“. Modalitatea era apăsătoare : „de-i puse aprodul în spinare să dea banii“, iar

¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea II-a, București, 1946, p. 633.

² K. Marx, *Teorii asupra plusvalorii. Partea I-a*, București, 1959, p. 15.

³ Arh. St. Buc., Fond episcopia Argeș, XIX/27.

metoda se sprijinea pe *suprafața* de pământ lucrată : „... să dăm banii și să cisluiam banii pă dealnițe“. Impresia de sărăcie a producătorilor direcți nu are suport. Din contră, suprafețele agricole se extind, sporul de produse-marfă fiind direct proporțional.

K. Marx arată că : „...dacă este vorba de a dovedi că plusvaloarea se crează în sfera producției înseși, atunci trebuie să ne întoarcem în primul rînd la ramura de activitate în care plusvaloarea apare independent de procesul circulației adică la agricultură“⁴.

Procesul intensei circulații a produselor-marfă în secolele XVII—XVIII pe pămîntul patriei noastre este apreciată ca o întreprindere dificilă constituind : „...una din problemele grele ale istoriografiei românești“⁵. Ceea ce este evidențiat însă în continuarea surprinderii circulației bănești intense, de documentul cerborenilor din 1645, este că efectul economiei bănești îl constituie tocmai strînsa interdependență între dezvoltarea continuă a forțelor de producție și rezultatul acesteia, produsele-marfă.

Cerboreni aveau „...săliște unde a fost casa și altă siliște din jos de bise-rică și un loc la ulei și Stupina jumătate și o falce de loc în cap cu un loc în deal și un loc în Plopu și un loc în poiană și două locuri în căpșor și un loc în gorgan și un loc în cînepiște și livada cea lungă și lăzoteiu și un loc în stîină și un loc în săcătura de sus și un loc în dovleci și un loc sub pripor și un loc în ruine și un loc la fântânile lui Calici“. Impresionează atît enumerarea cît mai ales specializarea preocupărilor pentru obținerea de produse-marfă (stupină, cînepiște, livada, dovleci, ulei) și locurile noi obținute prin defrișare (săcătura de sus).

Extinderea suprafețelor mărește posesiunea sau proprietatea și forța economică a producătorilor direcți crește direct proporțional.

Documentul aduce în discuție și modalitatea reprezentării producătorilor direcți. Ei sînt 12 : „Negoiță, Stoica, Cătărău, Tatulea, Marin, Stanciul, Vlad, Dragomir, Badea, Negoită, Filip și Dragomir“, și se intitulează : „mărturii noi satul Cerboreanii“. Va fi fost instituția de doisprezece, care apare atît de frecvent în diferite ipostaze ale manifestării puterii statului feudal, contemporană numai cu scindarea societății tradiționale de obștii române în feudali și țărani dependenți ? Sau este mai veche ? Au împrumutat-o și țărani sau din contră țărani și-au menținut-o dinainte „din ceputul țării“⁶, cum se exprimă tot ei atît de plastic cînd pomenesc de angarale și dări.

Mărirea suprafețelor agricole majorează capacitatea dezvoltării creșterii vitelor care asigură mai lesnicios circulația bănească. La mijlocul acestei perioade, la cumpăna dintre secolul al XVII-lea și cel următor, același domn Constantin Brîncoveanu care majorase vădrăritul introduce și văcăritul. Și tot acum apare și mortasiția, taxa „din tot ce se vinde în piață cu număr sau cu măsură“. Economia bănească se manifestă complex. Ea obligă la reforme fiscale importante : Matei Basarab, Dumitrașcu Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Antioh Cantemir, Nicolae Mavrocordat, Constantin Mavrocordat, Maria Tereza, Josif al II-lea, Alexandru Ipsilanti, Alexandru Moruzi, unele din ele cu repercusiuni sociale hotărîtoare, indi-cînd criza orînduirii feudale și perioada de trecere la capitalism.

Legăturile tradiționale dintre Transilvania și celelalte provincii istorice încep să aibă un alt caracter și anume de strînsă intercondiționare : comerțul cu grîne

⁴ K. Marx, *op. cit.*, p. 15.

⁵ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 617.

⁶ Liviu Ștefănescu, *O interesantă reglementare la începutul secolului XVIII privind viticultura din județele Argeș și Vâlcea, în Terra nostra, București, 1973, p. 279.*

se face dintr-o parte în alta după situația recoltelor, vitele se trimeteau dintr-o parte în alta a Carpaților, compensînd cererea și absorbînd oferta; în schimb materii prime (piei, talpă, cînepă, in) din Dobrogea, Muntenia și Moldova sînt prelucrate în Transilvania și vindute în celelalte ținuturi locuite de români. Așa se realizează prin intermediul comerțului, alimentat de continua dezvoltare a forțelor de producție, comunitatea economică românească, realitate obiectivă a începutului procesului de formare a națiunii române. Pe această realitate a unei epoci noi care se anunța apare conștiința unității romanității, continuității, ideea națională. Burghezia comercială, emanație a economiei bănești și interesată în dezvoltarea acesteia, acționînd în sensul progresului social, se afirmă zgomotos în secolul al XVIII-lea, încheie asociații dintr-o parte în cealaltă a teritoriului locuit de români. Pleacă după afaceri ca Toma cupețu⁷ de la 1761, lăsîndu-și soția, pe Vișa, care primește: „toți banii în mina mea de mi-am plătit nevoile și cheltuiala casii“. Soția negustorului știe carte, ea scrie zăpisiul, ea îl adeverează și pentru întărire își pune și sigiliul.

Economia bănească românească din sec. XVII—XVIII este o unitate dialectică între dezvoltarea continuă, lentă, îndelungată* a forțelor de producție, sporirea produselor-marfă, creșterea volumului schimburilor, apariția și ascensiunea continuă a noii clase sociale — negustorii —, transformarea acesteia către sfîrșitul perioadei în burghezie comercială.

Economia bănească românească din secolele XVII—XVIII a creat comunitatea economică în teritoriul locuit de români, în pofida separării politice-administrative și a intervenției dominațiilor străine, caracterizată prin relații de intercondiționare și întrepătrundere, care au determinat apariția de timpuriu a fenomenelor de piață națională și monedă ideală de calcul națională.

Economia bănească românească din secolele XVII—XVIII a reflectat în suprastructura epocii ideile înaintate, a conturat de timpuriu problemele vitale ale constituirii națiunii române: continuitatea, unitatea, romanitatea, lupta de eliberare națională și socială, dezvoltarea țiparului, scrisului, cultivarea limbii române.

Economia bănească românească din secolele XVII—XVIII a înlesnit apariția și formarea proprietății negustorești, orășenești, suportul formării proprietății burgheze și a organizării viitoarei producții de tip nou, care a subminat și apoi înlăturat definitiv relațiile sociale feudale.

SUR L'ÉCONOMIE MONÉTAIRE ROUMAINE PENDANT LES XVIIe—XVIIIe SIÈCLES

— Résumé —

L'auteur met en évidence les facteurs qui l'ont déterminé à considérer que cette époque est fortement influencée par l'économie monétaire roumaine, élément qui contribue à la formation de la communauté correspondante et qui, malgré le freinage imposé par les empires voisins, a déterminé l'élévation à un degré supérieur de la lutte pour l'unité nationale, pour la formation de l'état national unitaire.

⁷ Arh. St. Buc., Fond Episcopia Argeș, XVI/70.

* Din cauza asupririi, jafului și dominației străine a celor trei imperii vecine.